

JUNGTINIŲ TAUTŲ
VAIKO TEISIŲ KOMITETO
BENDRASIS
KOMENTARAS

NR. 7 (2005)

**DĖL VAIKO TEISIŲ
ĮGYVENDINIMO
ANKSTYVOJOJE
VAIKYSTĖJE**

Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto bendrasis komentaras atskleidžia Vaiko teisių konvencijos bei jos fakultatyvinių protokolų normų turinį.

Šiame leidinyje pateikiamas **neoficialus** Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto bendrojo komentaro vertimas.

Visą leidinį „Jungtinių Tautų vaiko teisių komiteto bendrieji komentarai“ galite matyti nuorodoje http://vtaki.lt/uploads/structure/docs/485_a5eebb22a7f392edf2d7634481bb46b5.pdf

Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga
Plačioji g. 10, 01308 Vilnius
Tel. +370 5 210 7176
vtaki@vtaki.lt
www.vtaki.lt

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos užsakymu:

Iš anglų kalbos vertė
UAB „Baltijos vertimai“
Bernardinų g. 9-4, 01124 Vilnius
Tel. +370 5 212 2924
www.baltijosvertimai.eu

Parengė UAB „Kriventa“
V. Pietario g. 5-3, 03122 Vilnius
Tel. / faks. +370 5 265 0629
kriventa@kriventa.lt
www.kriventa.lt

CRC/C/GC/7/Rev.1
2006 m. rugsėjo 20 d.

VAIKO TEISIŲ KOMITETAS
Keturiasdešimtoji sesija
Ženeva, 2005 m. rugsėjo 12–30 d.

BENDRASIS KOMENTARAS NR. 7 (2005) DĖL VAIKO TEISIŲ ĮGYVENDINIMO ANKSTYVOJOJE VAIKYSTĖJE

I. ĮVADAS

1. Šis bendrasis komentaras buvo parengtas, remiantis valstybių dalyvių ataskaitas peržiūrint Komiteto įgyta patirtimi. Daugeliu atveju, ataskaitose buvo pateikta labai mažai informacijos apie ankstyvąją vaikystę, nurodant duomenis apie vaikų mirtingumą, gimimo registraciją ir sveikatos priežiūrą. Komiteto nuomone, būtina pradėti diskusijas apie platesnį Vaiko teisių konvencijos poveikį mažiems vaikams. Todėl 2004 m. komitetas paskyrė bendrųjų diskusijų dieną temai „Vaiko teisių įgyvendinimas ankstyvojoje vaikystėje“ ir parengė rekomendacijų rinkinį (žr. CRC/C/143 VII skyrių) bei priėmė sprendimą parengti bendrąjį komentarą šia svarbia tema. Šiuo bendruoju komentaru Komitetas siekia paskatinti pripažinti, kad maži vaikai yra visų Konvencijoje įtvirtintų teisių turėtojai, o ankstyvoji vaikystė yra svarbus laikotarpis šios teisės įgyvendinti. Komiteto naudojamas darbinis „ankstyvosios vaikystės“ apibrėžimas apima visus mažus vaikus – vaikus nuo gimimo iki kūdikystės, ikimokyklinio amžiaus vaikus, taip pat vaikus perėjimo į mokyklą metu (žr. 4 paragrafą).

II. BENDROJO KOMENTARO TIKSLAI

2. Bendrojo komentaro tikslai yra tokie:
 - (a) stiprinti supratimą apie visų mažų vaikų žmogaus teises ir atkreipti valstybių dalyvių dėmesį į jų įsipareigojimus mažiems vaikams;
 - (b) pakomentuoti ankstyvosios vaikystės ypatumus, kurie turi poveikį teisių įgyvendinimui;
 - (c) skatinti pripažinti mažus vaikus kaip socialinius veikėjus nuo jų gyvenimo pradžios, kurie turi individualius interesus, gebėjimus ir gali būti pažeidžiami, taip pat įtvirtinti reikalavimus dėl apsaugos, pakreipimo ir paramos, įgyvendinti jų teises;

- (d) atkreipti dėmesį į skirtumus ankstyvojoje vaikystėje, į kuriuos būtina atsižvelgti, įgyvendinant Konvenciją, įskaitant mažų vaikų aplinkybių, jų patirčių kokybės ir jų vystymąsi formuojančių įtakų skirtumus;
- (e) atkreipti dėmesį į kultūrinių lūkesčių ir elgesio vaikų atžvilgiu įvairovę, įskaitant vietos papročius ir praktikas, kuriuos reikėtų gerbti, jei jie neprieštaruja vaiko teisėms;
- (f) pabrėžti mažų vaikų pažeidžiamumą dėl skurdo, diskriminacijos, šeimos iširimo ir daugybės kitų nepalankių padėčių, kurios pažeidžia vaikų teises ir pakenkia jų gerovei;
- (g) prisidėti prie visų mažų vaikų teisių įgyvendinimo, kuriant ir remiant visapusiškas politikas, programas, praktikas, organizuojant profesinį mokymą ir atliekant tyrimus teisių ankstyvojoje vaikystėje srityje.

III. ŽMOGAUS TEISĖS IR MAŽI VAIKAI

3. **Maži vaikai yra teisių turėtojai.** Pagal Vaiko teisių konvenciją vaiku laikomas „kiekvienas žmogus, neturintis 18-os metų, jei pagal taikomą įstatymą jo pilnametystė nepripažinta anksčiau“ (1 str.). Todėl maži vaikai yra visų Konvencijoje įtvirtintų teisių turėtojai. Jie turi teisę pasinaudoti specialiomis apsaugos priemonėmis, ir, atsižvelgiant į jų didėjančius gebėjimus, pasinaudoti savo teisėmis. Komitetas yra susirūpinęs, kad įgyvendindamos savo teises pagal Konvenciją, valstybės dalyvės neskiria pakankamai dėmesio mažiems vaikams kaip teisių turėtojams ir įstatymams, politikoms ir programoms, būtinoms toms teisėms įgyvendinti šio atskiro vaikystės etapo metu. Komitetas dar kartą patvirtina, kad Vaiko teisių konvencija turi būti holistiškai taikoma ankstyvojoje vaikystėje, atsižvelgiant į visų žmogaus teisių visuotinumą, nedalomumą ir tarpusavio priklausomybės principą.
4. **Ankstyvosios vaikystės apibrėžimas.** Įvairiose šalyse ir regionuose ankstyvosios vaikystės apibrėžimas skiriasi ir priklauso nuo vietos tradicijų ir pradinių mokyklų sistemos organizavimo. Kai kuriose šalyse perėjimas iš ikimokyklinio ugdymo institucijos į mokyklą vyksta iš karto, kai vaikas sulaukia 4-ių metų amžiaus. Kitose šalyse, šis perėjimas vyksta, kai vaikams sueina maždaug 7 metai. Nagrinėdamas teises ankstyvojoje vaikystėje, Komitetas pageidauja įtraukti visus mažus vaikus – vaikus gimimo metu, vaikus kūdikystės laikotarpiu, ikimokyklinio amžiaus vaikus, taip pat vaikus perėjimo į mokyklą metu. Todėl Komitetas siūlo naudoti darbinį ankstyvosios vaikystės apibrėžimą, apimantį jaunesnius nei 8-ių metų amžiaus vaikus. Valstybės dalyvės turėtų peržiūrėti savo įsipareigojimus mažiems vaikams, atsižvelgdamos į šį apibrėžimą.
5. **Teigiama ankstyvosios vaikystės darbotvarkė.** Komitetas ragina valstybes dalyves sukurti teigiamą teisių ankstyvojoje vaikystėje darbotvarkę. Būtina keisti tradicinius įsitikinimus, pagal kuriuos ankstyvoji vaikystė laikoma laikotarpiu, kurio metu nesubrendę žmonės socializuojasi, siekdami įgyti subrendusio žmogaus statusą.

Pagal Konvenciją vaikai, įskaitant mažiausius vaikus, turi būti gerbiami kaip visateisiai asmenys. Maži vaikai turėtų būti pripažinti aktyviais šeimų, bendruomenių ir visuomenių nariais, turinčiais savo rūpesčius, interesus ir pažiūras. Kad galėtų pasinaudoti savo teisėmis, maži vaikai turi ypatingus reikalavimus dėl fizinio maitinimo, emocinės priežiūros ir jautraus pakreipimo, taip pat laiko ir vietos socialiniam žaidimui, tyrinėjimui ir mokymuisi. Geriausia šiuos reikalavimus planuoti ankstyvosios vaikystės įstatymų, politikų ir programų sistemoje, taip pat parengti įgyvendinimo ir nepriklausomos stebėsenos planą. Tai galima padaryti, pavyzdžiui, paskiriant vaiko teisių komisarą ir vertinant įstatymų ir politikų poveikį vaikams (žr. Bendrojo komentaro Nr. 2 (2002) dėl nepriklausomų žmogaus teisių institucijų vaidmens 19 paragrafą).

6. **Ankstyvosios vaikystės ypatumai.** Ankstyvoji vaikystė yra labai svarbus laikotarpis vaikų teisėms įgyvendinti. Šiuo laikotarpiu:
 - (a) mažų vaikų augimo ir pokyčių procesai yra sparčiausi per visą žmogaus gyvenimą ir yra susiję su kūno ir nervinės sistemos branda, didėjančiu mobilumu, bendravimo įgūdžiais ir intelektualiais gabumais, taip pat greitai besikeičiančiais interesais ir gebėjimais;
 - (b) maži vaikai suformuoja stiprą emocinį prisirišimą prie tėvų ar kitų globėjų, kurie turėtų rūpintis, globoti, pakreipti ir saugoti vaikus taip, kad būtų gerbiamas jų individualumas ir didėjantys gebėjimai;
 - (c) maži vaikai sukuria svarbius santykius su to paties amžiaus vaikais, taip pat su jaunesniais ir vyresniais vaikais ir išmoksta tartis dėl bendrų veiklų ir jas koordinuoti, spręsti konfliktus, išlaikyti susitarimus ir prisiimti atsakomybę už kitus;
 - (d) maži vaikai aktyviai siekia suprasti fizinius, socialinius ir kultūrinius pasaulio, kuriame gyvena, aspektus, palaipsniui mokydamiesi iš savo veiklos ir bendravimo su kitais vaikais ir suaugusiais;
 - (e) ankstyvieji mažų vaikų metai yra jų fizinės ir psichinės sveikatos, emocinio saugumo, kultūrinės ir asmeninės tapatybės bei kompetencijų vystymosi pagrindas;
 - (f) mažų vaikų patirtys, susijusios su jų augimu ir vystymusi, skiriasi ir priklauso nuo jų asmeninės patirties, taip pat lyties, gyvenimo sąlygų, šeimos, globos ir švietimo sistemų;
 - (g) mažų vaikų patirtį, susijusią su jų augimu ir vystymusi, stipriai formuoja kultūriniai įsitikinimai dėl jų poreikių ir tinkamo elgesio ir vaidmens šeimoje ir bendruomenėje.
7. Pagarba skirtingiems interesams, patirtims ir iššūkiams, su kuriais susiduria kiekvienas mažas vaikas, yra pradinis taškas jų teisėms įgyvendinti šiuo labai svarbiu gyvenimo etapu.
8. **Ankstyvosios vaikystės tyrimai.** Komitetas atkreipia dėmesį į vis didėjančią teorijų ir tyrimų, patvirtinančių, kad maži vaikai turėtų būti suvokiami kaip socialiniai veikėjai, kurių išgyvenimas, gerovė ir vystymasis priklauso nuo artimų santykių ir jais remiasi, skaičių. Įprastai tokie santykiai palaikomi su nedideliu pagrindinių žmonių skaičiumi,

dažniausiai – su tėvais, išplėstinės šeimos nariais ir bendraamžiais, taip pat globėjais ir kitais ankstyvosios vaikystės srityje dirbančiais specialistais. Tuo pačiu metu tyrimai apie socialinius ir kultūrinius ankstyvosios vaikystės aspektus atkreipia dėmesį į tai, kad vystymasis yra suprantamas ir vaizduojamas skirtingai, įskaitant įvairius mažo vaiko lūkesčius ir jo (jos) globos ir ugdymo sąlygas. Šiuolaikinės visuomenės bruožas yra vis didesnis mažų vaikų, kurie auga daugiakultūrese bendruomenėse ir staigių socialinių pokyčių aplinkoje, kur įsitikinimai ir lūkesčiai dėl mažų vaikų taip pat kinta, įskaitant didesnį jų teisių pripažinimą, skaičius. Valstybės dalyvės yra raginamos remtis įsitikinimais ir žiniomis apie ankstyvąją vaikystę, kurie atitiktų vietos aplinkybes ir besikeičiančias praktikas, taip pat gerbti tradicines vertybes, jeigu jos nediskriminuoja vaikų (Konvencijos 2 straipsnis), nekenkia vaikų sveikatai ir gerovei (24 straipsnio 3 dalis) ir atitinka jų interesus (3 straipsnis). Galiausiai tyrimų rezultatai išryškino tam tikrus pavojus, su kuriais vaikai susiduria dėl blogos mitybos, ligų, skurdo, nepriežiūros, socialinės atskirties ir kitų nepalankių padėčių. Tinkamos prevencijos ir intervencijų strategijos ankstyvojoje vaikystėje gali daryti teigiamą įtaką dabartinei mažų vaikų gerovei ir ateities perspektyvoms. Todėl vaiko teisių įgyvendinimas ankstyvojoje vaikystėje yra veiksmingas būdas padėti išvengti asmeninių, socialinių ir edukacinių sunkumų vidurinėje vaikystėje ir paauglystėje (žr. Bendrąjį komentarą Nr. 4 (2003) dėl paauglių sveikatos ir vystymosi).

III. BENDRIEJI PRINCIPAI IR TEISĖS ANKSTYVOJOJE VAIKYSTĖJE

9. Komitetas Konvencijos 2, 3, 6 ir 12 straipsnius įvardijo kaip pagrindinius principus (žr. Bendrąjį komentarą Nr. 5 (2003) dėl bendrųjų Konvencijos įgyvendinimo priemonių). Kiekvienas principas turi poveikį teisėms ankstyvojoje vaikystėje.
10. **Teisė gyventi, išgyventi ir vystytis.** 6 straipsnis nurodo prigimtine vaiko teisę gyventi ir valstybių dalyvių įsipareigojimą užtikrinti didžiausią galimybę vaikui išgyventi ir vystytis. Valstybės dalyvės raginamos imtis visų reikiamų priemonių, siekiant pagerinti motinų ir kūdikių perinatalinę priežiūrą, sumažinti kūdikių ir vaikų mirtinumą ir sukurti sąlygas, kurios skatintų visų mažų vaikų gerovę šiuo labai svarbiu jų gyvenimo etapu. Prasta mityba ir išvengiamos ligos ir toliau išlieka didžiausia kliūtimi įgyvendinti vaikų teises ankstyvojoje vaikystėje. Išgyvenimo ir fizinės sveikatos užtikrinimas yra prioritetas, tačiau valstybėms dalyvėms primenama, kad 6 straipsnis apima visus vystymosi aspektus, o mažų vaikų sveikata ir psichosocialinė gerovė daugeliu atžvilgių yra tarpusavyje susijusios. Ir išgyvenimui, ir psichosocialinei gerovei gali kilti pavojus dėl nepalankių gyvenimo sąlygų, neįtrauktos ar smurtinio elgesio ir suvaržytų galimybių realizuoti žmogiškąjį potencialą. Ypač sudėtingomis aplinkybėmis augantiems mažiems vaikams reikia ypatingo dėmesio (žr. VI skyrių). Komitetas primena valstybėms dalyvėms (ir kitiems susijusiems asmenims), kad teisė išgyventi ir vystytis gali būti įgyvendinta tik holistiniu būdu, vykdamas visas kitas Konvencijos nuostatas, įskaitant teisę į sveikatą, tinkamą mitybą, socialinę saugumą, tinkamą gyvenimo lygį, sveiką ir saugią aplinką, švietimą ir žaidimą (24, 27, 28, 29 ir 31 straipsniai), taip pat gerbiant tėvų pareigas ir teikiant pagalbą ir kokybiškas paslaugas (5 ir 18 straipsniai). Nuo pat ankstyvo amžiaus vaikai turėtų būti įtraukti į veiklas, skatinančias gerą mitybą, sveiką ir nuo ligų apsaugantį gyvenimo būdą.

11. **Nediskriminavimo teisė.** 2 straipsnis užtikrina kiekvieno vaiko teises be jokios diskriminacijos. Komitetas ragina valstybes dalyves identifikuoti šio principo pasekmes, įgyvendinant teises ankstyvojoje vaikystėje:
- (a) 2 straipsnis reiškia, kad maži vaikai negali būti diskriminuojami bet koku pagrindu, pavyzdžiui, kai įstatymas nesugeba vienodai visų vaikų, ypač mažų vaikų, apsaugoti nuo smurto. Maži vaikai susiduria su dideliu pavojumi dėl diskriminacijos, nes jie yra beveik bejėgiai ir priklauso nuo kitų asmenų, kad būtų įgyvendintos jų teisės;
 - (b) 2 straipsnis taip pat reiškia, kad tam tikros mažų vaikų grupės neturi būti diskriminuojamos. Diskriminacijos formos taip pat gali apimti blogesnę mitybą, netinkamą globą ir dėmesį, apribotas žaidimo, mokymosi ir ugdymo galimybes, jausmų ir pažiūrų išraiškos slopinimą. Diskriminacija taip pat gali būti išreikšta, naudojant šiurkštų elgesį ir nepagrįstus lūkesčius, kurie gali būti išnaudojami ar smurtinio pobūdžio, pavyzdžiui:
 - (i) mergaičių diskriminacija yra sunkus teisių pažeidimas, darantis įtaką jų išgyvenimui ir kituose jų gyvenimo srityse, taip pat apribojantis jų gebėjimus teigiamai prisidėti prie visuomenės. Jos gali tapti selektyvaus aborto, lytinių organų žalojimo, nepriežiūros ir vaikžudystės, įskaitant dėl nepakankamos mitybos kūdikystėje, aukomis. Be to, dažnai tikimasi, kad mergaitės prisiims pernelyg dideles šeimos pareigas ir neteks galimybių dalyvauti ankstyvojo ir pradinio ugdymo sistemoje;
 - (ii) neįgalių vaikų diskriminacija sumažina išgyvenimo galimybes ir gyvenimo kokybę. Šie vaikai turi teisę į globą, mitybą, rūpestį ir skatinimą, kurio sulaukia kiti vaikai. Be to, jiems gali reikėti papildomos, specialios pagalbos, siekiant užtikrinti jų integraciją ir teisių įgyvendinimą;
 - (iii) dėl ŽIV / AIDS užsikrėtusių ar paveiktų vaikų diskriminacijos, tokie vaikai negali pasinaudoti būtina pagalba ir parama. Diskriminacija gali būti įtvirtinta viešojoje politikoje, paslaugų teikimo procese ar susijusi su galimybėmis pasinaudoti tomis paslaugomis, taip pat kasdieninėse praktikose, kurios pažeidžia šias vaikų teises (žr. 27 paragrafą);
 - (iv) diskriminacija, susijusi su etnine kilme, klase (kasta), asmeninėmis aplinkybėmis ir gyvenimo būdu, politinėmis ar religinėmis (vaikų ar tėvų) pažiūromis, neleidžia vaikams visiškai dalyvauti visuomenėje. Ji daro įtaką tėvų gebėjimams atlikti savo pareigas vaikams, vaikų galimybėms ir savivarbai, taip pat skatina pagiežą ir konfliktą tarp vaikų ir suaugusiųjų;
 - (v) maži vaikai, kurie susiduria su daugialype diskriminacija (pvz., dėl etninės kilmės, socialinio ir kultūrinio statuso, lyties ir (arba) negalios) susiduria su didžiausiu pavojumi.
12. Maži vaikai taip pat gali kentėti dėl jų tėvų patiriamos diskriminacijos pasekmių, pvz., jeigu vaikas gimė nesusituokusiems tėvams ar kitomis aplinkybėmis, kurios neatitinka tradicinių vertybių, arba tėvams pabėgėliams ar prieglobsčio prašantiems tėvams. Valstybės dalyvės privalo stebėti bet kokią bet kur pasireiškiančią diskriminaciją ir su

ja kovoti (pvz., šeimose, bendruomenėse, mokyklose ar kitose institucijose). Mažų vaikų diskriminacija dėl galimybės naudotis kokybiškais paslaugomis kelia ypač didelį susirūpinimą, ypač kai sveikatos, švietimo, gerovės ir kitos paslaugos nėra visuotinai prieinamos ir jas teikia ne tik valstybė, bet ir privačios ir labdaringos organizacijos. Pirmiausia Komitetas ragina valstybes dalyves stebėti kokybiškų paslaugų, kurios prisideda prie mažų vaikų išgyvenimo ir vystymosi, prieinamumą ir galimybes jomis pasinaudoti, atliekant sistemingą duomenų rinkimą ir išskaidymą pagal pagrindinius kintamuosius, susijusius su vaikų ir šeimų kilme ir aplinkybėmis. Antra, būtina imtis veiksmų, kurie garantuotų, kad visi vaikai turėtų vienodas galimybes pasinaudoti prieinamomis paslaugomis. Apskritai valstybės dalyvės turėtų didinti informuotumą apie mažų vaikų, ypač pažeidžiamų grupių, diskriminaciją.

13. **Vaiko interesai.** 3 straipsnyje numatytas principas, kad pirmiausia būtina atsižvelgti į vaiko interesus visuose su juo (ja) susijusiuose veiksmuose. Dėl santykinio nebrandumo maži vaikai priklauso nuo atsakingų valdžios institucijų, kad šios, atsižvelgdamos į vaikų pažiūras ir didėjančius gebėjimus, įvertintų ir atstovautų jų teises ir interesus sprendimuose ir veiksmuose. Interesų principas kartojasi visoje Konvencijoje (įskaitant 9, 18, 20 ir 21 straipsnius, kurie labiausiai susiję su vaikyste). Interesų principas taikomas visuose su vaikais susijusiuose klausimuose ir reikalauja aktyvių priemonių jų teisėms apsaugoti ir galimybėms išgyventi, augti ir gerovei skatinti, taip pat priemonių tėvams ir kitiems asmenims, kurių atsakomybės apima vaiko teisių įgyvendinimą, paremti ir padėti:
- (a) *individualių vaikų interesai.* Priimant visus sprendimus, susijusius su vaiko globa, sveikata, švietimu ir kt., taip pat tėvų, specialistų ir kitų už vaikus atsakingų asmenų sprendimus, būtina atsižvelgti į interesų principą. Valstybės dalyvės yra raginamos numatyti nuostatas, pagal kurias asmenys, kurie veikia, atsižvelgdami į vaiko interesus, nepriklausomai atstovautų mažus vaikus visuose teisminiuose procesuose, o vaikai būtų išklaustyti visais atvejais, kai jie sugeba išreikšti savo nuomonę ar pageidavimus;
 - (b) *mažų vaikų kaip grupės ar piliečių interesai.* Visuose su vaiku susijusiuose įstatymų ir politikos formavimo bei administracinių ir teismo sprendimų priėmimo, taip pat paslaugų teikimo procesuose būtina atsižvelgti į interesų principą. Tai apima tiesiogiai su vaikais susijusius veiksmus (pvz., sveikatos priežiūros paslaugos, globos sistemos ar mokyklos), taip pat netiesioginį poveikį mažiems vaikams turinčius sprendimus (pvz., aplinkosauga, būstas ar transportas).
14. **Pagarba mažo vaiko pažiūroms ir jausmams.** 12 straipsnyje nurodyta vaiko teisė laisvai reikšti savo pažiūras visais jį (ją) liečiančiais klausimais ir į tokias pažiūras tinkamai atsižvelgti. Ši teisė sustiprina mažo vaiko kaip aktyvaus dalyvio savo teisių skatinimo, apsaugos ir stebėsenos procesuose statusą. Pagarba mažo vaiko kaip šeimos, bendruomenės ir visuomenės nario atstovavimui yra dažnai pamirštama ar atmetama kaip netinkama dėl amžiaus ir nebrandumo. Daugelyje šalių ir regionų tradiciniai įsitikinimai akcentuoja vaiko mokymo ir socializacijos poreikį. Vaikai laikomi neišsivysčiusiais asmenimis, kuriems trūksta pagrindinių gebėjimų suprasti, bendrauti ir priimti sprendimus. Dažnai vaikai būna bejėgiai šeimose, neturi teisių ir yra nematomi visuomenėje. Komitetas pabrėžia, kad 12 straipsnis taikomas ir mažiems, ir vyresniems vaikams. Net mažiausi vaikai, kaip teisių turėtojai, turi teisę reikšti savo

pažiūras, kurioms „atsižvelgiant į jo amžių ir brandumą, skiriama daug dėmesio“ (12 straipsnio 1 dalis). Maži vaikai yra labai jautrūs juos supančiai aplinkai ir labai greitai įgyja supratimą apie žmones, vietas ir rutinas jų gyvenime, taip pat suvokia savo unikalų identitetą. Jie įvairiais būdais priima sprendimus ir išsako savo jausmus, idėjas ir norus kur kas anksčiau nei tai gali padaryti žodžiu ar raštu. Todėl:

- (a) Komitetas ragina valstybes dalyves imtis visų reikiamų priemonių užtikrinti, kad vaiko kaip teisių turėtojo, galinčio reikšti pažiūras ir turinčio teisę, kad su juo (ja) būtų pasitarta visais jį (ją) liečiančiais klausimais, koncepcija būtų įgyvendinta jau ankstyvuojų etapu, atsižvelgiant į vaiko gebėjimus, interesus ir teises būti apsaugotam nuo žalingos patirties;
- (b) teisė reikšti pažiūras ir jausmus turėtų būti įtvirtinta kasdieniniame vaiko gyvenime namuose (įskaitant, jei reikia, išplėstinėje šeimoje) ir bendruomenėje, ankstyvosios vaikystės sveikatos priežiūros, globos ir švietimo institucijose, visuose teisiniuose procesuose ir politikų ir paslaugų formavimo procesuose, įskaitant tyrimus ir konsultacijas;
- (c) valstybės dalyvės turėtų imtis visų reikiamų priemonių, siekdamos skatinti aktyvų tėvų, specialistų ir atsakingų valdžios institucijų dalyvavimą, kuriant galimybes mažiems vaikams, kad jie galėtų palaipsniui naudotis savo teisėmis kasdieninėje veikloje atitinkamose aplinkose, įskaitant būtinų įgūdžių mokymą. Kad būtų įgyvendinta dalyvavimo teisė, suaugusieji privalo vadovautis į vaikus orientuotu požiūriu, išklaudyti mažus vaikus ir gerbti jų orumą ir asmeninius požiūrius. Be to, tėvai turi demonstruoti kantrybę ir kūrybiškumą, pritaikydami savo lūkesčius prie mažo vaiko interesų, supratimo lygio ir pageidaujamo bendravimo būdų.

IV. TĖVŲ PAREIGOS IR VALSTYBIŲ DALYVIŲ PAGALBA

15. **Svarbus tėvų ir kitų pagrindinių globėjų vaidmuo.** Įprastomis aplinkybėmis mažo vaiko tėvai atlieka labai svarbų vaidmenį, įgyvendindami jų teises kartu su kitais šeimos nariais, išplėstinės šeimos ar bendruomenės nariais, įskaitant teisėtus globėjus. Toks vaidmuo yra visiškai pripažintas Konvencijoje (ypač 5 straipsnyje) kartu su valstybių dalyvių įsipareigojimais teikti pagalbą ir kokybiškas vaikų priežiūros paslaugas (ypač 18 straipsnis). Konvencijos preambulėje šeima apibūdinama kaip pagrindinė visuomenės ląstelė ir natūrali visų jos narių, ypač vaikų, augimo ir gerovės aplinka. Komitetas pripažįsta, kad čia sąvoka „šeima“ reiškia įvairias aplinkas, kuriose gali būti užtikrinama mažų vaikų globa, priežiūra ir vystymasis, įskaitant pagrindinę šeimą, išplėstinę šeimą ir kitas tradicines ir modernias bendruomenines aplinkas, jeigu jos atitinka vaiko teises ir interesus.
16. **Tėvai / pagrindiniai globėjai ir vaikų interesai.** Tėvams ir kitiems pagrindiniams globėjams suteikta pareiga yra susijusi su reikalavimu veikti, atsižvelgiant į vaiko interesus. 5 straipsnis nurodo, kad tėvai privalo tinkamai pakreipti vaikus ir jiems vadovauti, „naudojantis šia Konvencija pripažintomis teisėmis“. Šis principas taikomas ir mažiems, ir vyresniems vaikams. Naujagimiai ir kūdikiai visiškai priklauso nuo kitų,

tačiau jie nėra pasyvūs globos, vadovavimo ir pakreipimo objektai. Jie yra aktyvūs socialiniai veikėjai, kurie siekia išgyvenimui, augimui ir gerovei būtinos apsaugos, priežiūros ir supratimo iš savo tėvų ar kitų globėjų. Naujagimiai gali atpažinti savo tėvus (ar kitus globėjus) labai greitai po gimimo ir aktyviai įsitraukia į neverbalinį bendravimą. Įprastomis aplinkybėmis maži vaikai formuoja stiprius abipusius ryšius su savo tėvais ar pagrindiniais globėjais. Šie santykiai užtikrina fizinį ir emocinį saugumą, nuolatinę globą ir dėmesį, padeda formuoti asmeninę tapatybę ir įgyti kultūriškai vertingus įgūdžius, žinias ir elgesį. Dažniausiai tėvai (ir kiti globėjai) yra pagrindiniai tarpininkai, padedantys vaikams įgyvendinti savo teises.

17. **Didėjantys gebėjimai kaip įgalinantis principas.** 5 straipsnis remiasi „didėjančių gebėjimų“ koncepcija, kad atkreiptų dėmesį į brendimo ir mokymosi procesus, kurių metu vaikai palaipsniui įgyja žinias, kompetencijas ir supratimą, įskaitant supratimą apie savo teises ir jų įgyvendinimo būdus. Pagarba didėjantiems mažų vaikų gebėjimams yra svarbi, siekiant įgyvendinti jų teises, ir yra labai reikšminga ankstyvojoje vaikystėje dėl greito vaiko fizinio, pažintinio ir emocinio vystymosi nuo kūdikystės iki mokymosi mokykloje pradžios. 5 straipsnyje numatytas principas, kad tėvai (ir kiti) turi pareigą nuolat priderinti pagalbos ir vadavimo vaikams lygį, atsižvelgdami į vaiko interesus ir gebėjimus priimti savarankiškus sprendimus ir suvokti savo interesus. Nors mažam vaikui paprastai reikia daugiau pakreipimo, lyginant su vyresniu vaiku, labai svarbu atsižvelgti į individualius to paties amžiaus vaikų gebėjimų skirtumus ir reakciją į situacijas. Didėjantys gebėjimai turėtų būti suvokiami kaip teigiamas ir įgalinantis procesas, o ne pasiteisinimas dėl autoritariškų praktikų, kurios riboja vaikų savarankiškumą ir saviraišką ir yra tradiciškai pateisinamos dėl sąlyginio vaikų nebrandumo ir socializacijos poreikio. Tėvai (ir kiti asmenys) turėtų būti skatinami vaiką pakreipti ir jam (jai) vadovauti per dialogą ir rodydami pavyzdį, kad padidintų mažų vaikų gebėjimus pasinaudoti savo teisėmis, įskaitant teisę dalyvauti (12 str.) ir teisę į minties, sąžinės ir religijos laisvę (14 str.).¹
18. **Pagarba tėvų vaidmenims.** Konvencijos 18 straipsnis dar kartą patvirtina, kad tėvams arba teisėtiems globėjams tenka pagrindinė atsakomybė už vaiko vystymąsi ir gerovę, o pagrindinis jų rūpestis turi būti vaiko interesai (18 straipsnio 1 dalis ir 27 straipsnio 2 dalis). Valstybės dalyvės turėtų gerbti gimdytojų, motinų ir tėvų viršenybę. Tai apima įsipareigojimą neatskirti vaikų nuo jų tėvų, išskyrus atvejus, kai toks atskyrimas atitinka vaikų interesus (9 str.). Maži vaikai yra ypač pažeidžiami dėl neigiamų atskyrimo pasekmių. Tai yra susiję su vaikų fizine priklausomybe ir emocieniu prisirišimu prie tėvų / pagrindinių globėjų. Jie taip pat blogiau suvokia atskyrimo aplinkybes. Situacijos, kurios gali turėti neigiamą poveikį mažiems vaikams, apima nepriežiūrą ir tinkamos tėvų priežiūros nebuvimą, vaiko auginimą materialinio ar psichologinio streso sąlygomis ar kai tėvai kenčia nuo protinės sveikatos sutrikimų, vaiko auginimą izoliacijos sąlygomis, nenuoseklų vaiko auginimą, tėvų konfliktus, smurtą prieš vaikus, ir pažeistų santykių situacijas (įskaitant priverstinį atskyrimą) arba kai gauna nekokybiškas institucinės globos paslaugas. Komitetas ragina valstybes

¹ Žr. G. Lansdown, *The Evolving Capacities of the Child* (Florencija, UNICEF „Innocenti Research Centre“, 2005).

dalyvės imtis visų reikiamų priemonių, kad tėvai galėtų prisiimti pagrindinę atsakomybę už savo vaikus, remti tėvus, kad jie galėtų įgyvendinti savo pareigas, sumažinti žalingus su vaiko globa susijusius nepriteklus, sutrikdymus ir iškreipimus, taip pat imtis veiksmų, kai mažų vaiko gerovei gresia pavojus. Valstybės dalyvės turėtų siekti sumažinti paliktų ar našlaičių tapusių mažų vaikų skaičių, taip pat sumažinti mažų vaikų, kuriems reikia institucinės ar kitos formos ilgalaikės globos, skaičių, išskyrus atvejus, kai tokia globa būtina vaiko interesams (taip pat žr. VI skyrių).

19. **Socialinės tendencijos ir šeimos vaidmuo.** Konvencija akcentuoja abiejų tėvų atsakomybę už vaiko auklėjimą ir vystymąsi, kai tėvai ir motinos yra pripažįstami lygiateisiais globėjais (18 straipsnio 1 dalis). Komitetas pažymi, kad daugelyje regionų šeimos modeliai, taip pat ir galimybės pasinaudoti neformaliais pagalbos šeimai tinklais skiriasi ir kinta. Vyrauja bendra tendencija, susijusi su didesne šeimos dydžio, tėvų vaidmens ir vaiko auginimo priemonių įvairove. Šios tendencijos yra ypač svarbios mažiems vaikams, kurių fizinis, asmeninis ir psichologinis vystymasis yra geriausiai užtikrinamas, palaikant nuoseklius, rūpestingus santykius su nedideliu žmonių skaičiumi. Dažniausiai tokie santykiai formuojasi su motina, tėvu, broliais ir seserimis, seneliais ir kitais išplėstinės šeimos nariais, taip pat su profesionaliais globėjais, kurie specializuojasi vaikų priežiūros ir ugdymo srityje. Komitetas pripažįsta, kad visi šie santykiai gali stipriai prisidėti prie vaiko teisių pagal Konvenciją įgyvendinimo, o įvairūs šeimos modeliai gali būti suderinti su vaikų gerove. Kai kuriose šalyse ir regionuose besikeičiantys socialiniai požūriai į šeimą, santuoką ir vaikų auginimą turi įtakos mažų vaikų patirtims ankstyvojoje vaikystėje, pvz., po šeimos atskyrimo ar pertvarkymo. Ekonominis spaudimas taip pat daro poveikį mažiems vaikams, pavyzdžiui, kai tėvai yra priversti dirbti toli nuo savo šeimų ir bendruomenių. Šuo metu kitose šalyse ir regionuose vieno arba abiejų tėvų ar kito giminaičio susirgimas ar mirtis dėl ŽIV / AIDS yra dažnas ankstyvosios vaikystės reiškinys. Šie ir daugelis kitų veiksnių daro įtaką tėvų gebėjimams vykdyti savo pareigas vaikams. Apskritai spartaus socialinio pokyčio laikotarpiais tradicinės praktikos gali tapti nenaudingos ar neaktualios dabartinių vaiko auklėjimo aplinkybių ar gyvenimo būdo atžvilgiu, tačiau dar nepaėjo pakankamai laiko, kad būtų įsisavintos naujos praktikos, suprastos ir vertinamos naujos tėvų kompetencijos.
20. **Pagalba tėvams.** Valstybės dalyvės privalo tėvams, teisėtiems globėjams ir išplėstinėms šeimoms suteikti tinkamą pagalbą, kad jie galėtų vykdyti vaikų auginimo pareigas (18 straipsnio 2 ir 3 dalys), įskaitant paramą tėvams, kad jie suteiktų vaiko vystymuisi būtinas gyvenimo sąlygas (27 straipsnio 2 dalis) ir užtikrintų būtiną vaiko apsaugą ir globą (3 straipsnio 2 dalis). Komitetas yra susirūpinęs, kad nepakankamai atsižvelgiama į tėvų ir kitų už mažus vaikus atsakingų asmenų išteklius, įgūdžius ir asmeninį įsipareigojimą, ypač visuomenėse, kuriuose ankstyvos santuokos ir tėvystė yra sankcionuotos, taip pat visuomenėse, kuriuose yra daug jaunų, vienišų tėvų. Ankstyvoji vaikystė – tai laikotarpis, kurio metu tėvų atsakomybės, susijusios su visais Konvencijoje numatytais vaikų gerovės aspektais (išgyvenimu, sveikata, fiziniu ir emociniu saugumu, gyvenimo lygiu, globa, žaidimo, mokymosi ir išraiškos laisvės galimybėmis), yra didžiausios (ir intensyviausios). Todėl vaikų teisių įgyvendinimas iš esmės priklauso nuo už vaiko globą atsakingų asmenų gerovės ir turimų išteklių. Tokios tarpusavio priklausomybės pripažinimas yra pagalbos ir paslaugų tėvams, teisėtiems ir kitiems globėjams planavimo pradinis taškas, pavyzdžiui:

- (a) integruotas požiūris turėtų apimti intervencijas, kurios turi tiesioginį poveikį tėvų gebėjimui skatinti vaiko interesus (pvz., mokesčiai ir išmokos, tinkamas būstas, darbo valandos) ir turi neatidėliotinas pasekmes (pvz., perinatalinės sveikatos paslaugos motinai ir kūdikiui, tėvų švietimas, apsilankymai namuose);
 - (b) teikiant tinkamą pagalbą, reikėtų atsižvelgti į naujus tėvų vaidmenis ir įgūdžius, taip pat į tai, kaip keičiasi poreikiai ir reikalavimai ankstyvojoje vaikystėje, pavyzdžiui, kai vaikai tampa mobilesni, pradeda daugiau bendrauti žodžiu, įgyja daugiau socialinių kompetencijų, dalyvauja globos ir švietimo programose;
 - (c) pagalba tėvams turi apimti tėvų švietimo, tėvų konsultavimo ir kitas kokybiškas paslaugas motinoms, tėvams, broliams ir seserims, seneliams ir kitiems asmenims, kurie kartais gali būti atsakingi už vaiko interesų skatinimą;
 - (d) pagalba taip pat apima paramą tėvams ir kitiems šeimos nariams, siekiant paskatinti teigiamus ir jautrius santykius su mažais vaikais ir sustiprinti supratimą apie vaikų teises ir interesus.
21. Siekiant suteikti tinkamą pagalbą tėvams, ji turėtų būti visapusiškos ankstyvosios vaikystės politikos dalis (žr. V skyrių), įskaitant sveikatos, globos ir švietimo paslaugas ankstyvojoje vaikystėje. Valstybės dalyvės turėtų užtikrinti, kad tėvai gautų reikiamą paramą ir galėtų visiškai įtraukti mažus vaikus į tokias programas, ypač nepalankioje padėtyje atsidūrusias ir pažeidžiamas grupes. 18 straipsnio 3 dalis patvirtina, kad dauguma tėvų yra ekonomiškai aktyvūs, dažnai dirba blogai apmokamus darbus, kuriuos turi suderinti su savo tėvų pareigomis, todėl, vadovaudamosi šiuo straipsniu, valstybės dalyvės privalo imtis visų reikiamų priemonių, siekdamos užtikrinti, kad dirbančių tėvų vaikai turėtų galimybę pasinaudoti jiems priklausančiomis vaiko priežiūros paslaugomis, motinystės apsauga ir galimybėmis. Šiuo atžvilgiu Komitetas rekomenduoja valstybėms dalyvėms ratifikuoti Tarptautinės darbo organizacijos 2000 m. priimtą Motinystės apsaugos konvenciją (Nr. 183).

V. VISAPUSIŠKOS ANKSTYVOSIOS VAIKYSTĖS POLITIKOS IR PROGRAMOS, YPAČ SKIRTOS PAŽEIDŽIAMIESI VAIKAMS

22. **Teisėmis pagrįstos daugiasektorinės strategijos.** Daugelyje šalių ir regionų ankstyvoji vaikystė sulaukia mažiau dėmesio kokybiškų paslaugų plėtros procese. Dažnai šios paslaugos yra suskaidytos ir už jas atsako keli vyriausybės departamentai centrinio ar vietos lygiu, todėl tokių paslaugų planavimo procesas dažnai būna dalinis ir nekoordinuotas. Kai kuriais atvejais, tokias paslaugas teikia privatus ir savanoriškas sektorius, neturintis tinkamų išteklių, reguliavimo ar kokybės užtikrinimo sistemų. Valstybės dalyvės yra raginamos sukurti teisėmis pagrįstas, koordinuotas, daugiasektorines strategijas, skirtas užtikrinti, kad vaikų interesai visada būtų pradinis taškas paslaugų planavimo ir teikimo procesuose. Tokios strategijos turėtų remtis sisteminiu ir integraciniu požiūriu į įstatymų ir politikos formavimą vaikų iki 8-ųjų metų amžiaus atžvilgiu. Būtina suformuoti visapusišką ankstyvosios vaikystės paslaugų, aprūpinimo ir galimybių sistemą, paremtą informavimo ir stebėsenos sistemomis.

Visapusiškos paslaugos turi būti derinamos su tėvams teikiama pagalba ir visiškai gerbti jų pareigas, taip pat aplinkybes ir reikalavimus (kaip numatyta Konvencijos 5 ir 18 straipsniuose, žr. IV skyrių). Taip pat būtina konsultuotis su tėvais ir juos įtraukti į visapusiškų paslaugų planavimo procesą.

23. **Programų standartai ir amžiaus grupės atitinkantis profesinis mokymas.** Komitetas pabrėžia, kad visapusiška ankstyvosios vaikystės strategija privalo atsižvelgti į individualaus vaiko brandumą ir asmenybę, taip pat pripažinti besikeičiančius tam tikrų amžiaus grupių vystymosi prioritetus (pavyzdžiui, kūdikių, mažų vaikų iki dviejų metų amžiaus, ikimokyklinio amžiaus vaikų ir pradinę mokyklą lankančių vaikų grupių) ir pasekmes programų standartams ir kokybėms kriterijams. Valstybės dalyvės privalo užtikrinti, kad už ankstyvąją vaikystę atsakingos institucijos, tarnybos ir įstaigos laikytųsi kokybės standartų, ypač sveikatos ir saugos srityse, o darbuotojai turėtų reikiamas psichosocialines savybes, būtų tinkami ir kvalifikuoti, be to, jų turi būti pakankamai daug. Siekiant teikti paslaugas, kurios atsižvelgia į mažų vaikų aplinkybes, amžių ir individualumą, visi darbuotojai turi būti išmokyti dirbti su tokio amžiaus vaikais. Darbas su mažais vaikais turėtų būti vertinamas ir tinkamai apmokamas, siekiant pritraukti kvalifikuotus darbuotojus (ir vyrus, ir moteris). Labai svarbu, kad jie turėtų tvirtą, naujausia informacija paremtą teorinį ir praktinį supratimą apie vaikų teises ir vystymąsi (taip pat žr. 41 paragrafą), taikytų į vaikus orientuotas globos praktikas, mokymo programas ir pedagogikos metodus, turėtų galimybę naudotis specialiais profesiniais ištekliais ir parama, įskaitant viešų ir privačių programų, institucijų ir paslaugų priežiūros ir stebėsenos sistemas.
24. **Galimybė naudotis paslaugomis, ypač labiausiai pažeidžiamoms grupėms.** Komitetas kviečia valstybes dalyves užtikrinti, kad visi maži vaikai (ir už jų gerovę atsakantys asmenys) gautų galimybę pasinaudoti tinkamomis ir veiksmingomis paslaugomis, įskaitant sveikatos, globos ir švietimo programas, specialiai sukurtas jų gerovei skatinti. Būtina skirti ypatingą dėmesį labiausiai pažeidžiamoms ir didžiausią diskriminacijos pavojų patiriančioms mažų vaikų grupėms (2 str.). Tokios grupės apima mergaites, skurde gyvenančius vaikus, neįgalius vaikus, vietinius vaikus ar mažumos grupėms priklausančius vaikus, migravusių šeimų vaikus, vaikus našlaičius arba vaikus, netekusius tėvų dėl kitų priežasčių, institucijose gyvenančius vaikus, kartu su įkalintomis motinomis gyvenančius vaikus, vaikus pabėgėlius ar prieglobsčio prašančius vaikus, ŽIV / AIDS sergančius ar šių ligų paveiktus vaikus, taip pat tėvų alkoholikų ar narkomanų vaikus (taip pat žr. VI skyrių).
25. **Gimimo registracija.** Visapusiškos ankstyvosios vaikystės paslaugos prasideda gimimo metu. Komitetas pažymi, kad dauguma šalių ir regionų vis dar susiduria su sunkumais, siekdamos teikti registracijos paslaugas visiems vaikams gimimo metu. Tai gali turėti neigiamą poveikį vaiko asmeninio tapatumo jausmui, taip pat gali neleisti vaikui pasinaudoti priklausančiomis teisėmis, susijusiomis su pagrindine sveikata, švietimu ir socialine gerove. Pirmiausia, siekiant užtikrinti vaikų teisę išgyventi, vystytis ir gauti galimybę pasinaudoti kokybiškais paslaugomis (6 str.), Komitetas rekomenduoja valstybėms dalyvėms imtis visų reikiamų priemonių užtikrinti, kad visi vaikai būtų registruojami gimimo metu. Tai galima pasiekti, naudojant visuotinę, puikiai valdomą, nemokamą ir visiems prieinamą registracijos sistemą. Veiksminga sistema turi būti lanksti ir reaguoti į šeimų aplinkybes, pavyzdžiui, jei reikia, organizuoti mobilias registracijos grupes. Komitetas pažymi, kad kai kuriuose regionuose

egzistuoja mažesnė tikimybė, kad bus užregistruoti sergantys arba neįgalūs vaikai, ir akcentuoja, kad visi vaikai turi būti užregistruoti gimimo metu be jokios diskriminacijos (2 str.). Komitetas taip pat primena valstybėms dalyvėms, kad labai svarbu sudaryti sąlygas vėlesnei gimimo registracijai ir užtikrinti, kad neužregistruoti vaikai turėtų vienodas galimybes pasinaudoti sveikatos priežiūros, apsaugos, švietimo ir kitomis socialinėmis paslaugomis.

26. **Gyvenimo lygis ir socialinė apsauga.** Maži vaikai turi teisę turėti tokias gyvenimo sąlygas, kokių reikia jo (jos) fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam ir socialiniam vystymuisi (27 str.). Komitetas reiškia susirūpinimą, kad pagrindinės gyvenimo sąlygos nėra užtikrintos milijonams mažų vaikų, nepaisant visuotinio neigiamų nepritekliaus pasekmių pripažinimo. Jei vaikai auga sąlyginio skurdo sąlygomis, jų gerovė, socialinė integracija ir savigarba yra pažeidžiamos, taip pat sumažėja mokymosi ir vystymosi galimybės. Absoliutus skurdas turi dar rimtesnių pasekmių ir kelia pavojų vaikų galimybėms išgyventi, jų sveikatai, taip pat kenkia pagrindinei gyvenimo kokybei. Valstybės dalyvės raginamos įgyvendinti sisteminės strategijas, kad sumažintų skurdą ankstyvojoje vaikystėje ir kovotų su neigiamu poveikiu vaikų gerovei. Būtina imtis visų įmanomų priemonių, įskaitant materialinę pagalbą ir paramos programas vaikams ir šeimoms (27 straipsnio 3 dalis), siekiant mažiems vaikams užtikrinti minimalų gyvenimo lygį ir teises. Vaiko teisės pasinaudoti socialine apsauga ir socialiniu draudimu įgyvendinimas yra svarbus bet kurios strategijos elementas (26 str.).
27. **Sveikatos priežiūros paslaugos.** Valstybės dalyvės turėtų užtikrinti, kad visi vaikai turėtų galimybę pasinaudoti tobuliausiomis sveikatos sistemos paslaugomis ir tinkamai maitintis ankstyvosios vaikystės laikotarpiu, siekdamos sumažinti kūdikių mirtingumą ir suteikti vaikams galimybę mėgautis sveika gyvenimo pradžia (24 str.). Todėl valstybės dalyvės:
- (a) turi pareigą aprūpinti švariu geriamuoju vandeniu, tinkamais sanitarijos įrenginiais, užtikrinti tinkamą imunizaciją, gerą mitybą ir medicinos paslaugas, kuriuos kartu su aplinka be streso yra būtinos mažų vaikų sveikatai. Prasta mityba ir ligos turi ilgalaikį poveikį vaikų fizinei sveikatai ir vystymuisi, taip pat veikia vaikų psichinę sveikatą, kliudo mokymuisi ir socialiniam dalyvavimui, taip pat sumažina potencialo realizavimo galimybes. Tas pats pasakytina apie nutukimą ir nesveiką gyvenimo būdą;
 - (b) turi pareigą įgyvendinti vaikų teisę į sveikatą, remdamos švietimą apie vaiko sveikatą ir vystymąsi, įskaitant maitinimo krūtimi, mitybos, higienos ir sanitarijos privalumus.² Valstybės dalyvės turėtų suteikti pirmenybę ir teikti tinkamas prenatalinės ir postnatalinės sveikatos priežiūros paslaugas motinoms ir kūdikiams, siekdamos puoselėti sveikus šeimos ir vaiko santykius, ypač tarp vaiko ir jo (jos) motinos (arba kito pagrindinio globėjo) (24 straipsnio 2 dalis). Maži vaikai gali prisidėti ir užtikrinti savo asmeninę sveikatą ir propaguoti sveiką

² Žr. Pasaulio sveikatos organizacijos „Pasaulinę kūdikių ir mažų vaikų maitinimo strategiją“ (2003).

gyvenimo būdą bendraamžių tarpe, pavyzdžiui, dalyvaudami tinkamose, į vaikus orientuotose sveikatos ugdymo programose;

- (c) Komitetas norėtų atkreipti valstybių dėmesį į su ŽIV / AIDS ankstyvojoje vaikystėje susijusius sunkumus. Būtina imtis visų reikiamų veiksmų, siekiant (i) užkirsti kelią tėvų ir mažų vaikų užsikrėtimui, ypač sutrikdyti ŽIV / AIDS perdavimo grandinę (ypač tarp tėvo ir motinos ir iš motinos kūdikiui), (ii) nustatyti tikslią diagnozę, skirti veiksmingą gydymą ir kitas paramos formas abiem tėvams ir mažiems vaikams, užsikrėtusiems virusu (įskaitant antiretrovirusinį gydymą) ir (iii) užtikrinti tinkamą alternatyvią vaikų, kurie neteko tėvų arba pagrindinių globėjų dėl ŽIV / AIDS, globą, įskaitant sveikus ir užsikrėtusius našlaičius (žr. bendrąjį komentarą Nr. 3 (2003) dėl ŽIV / AIDS ir vaiko teisių).

28. **Ankstyvasis ugdymas.** Konvencija pripažįsta vaiko teisę į švietimą, todėl būtina įvesti privalomą ir nemokamą pradinį ugdymą visiems vaikams (28 str.). Komitetas palankiai vertina kai kurių valstybių dalyvių ketinimus įvesti visiems vaikams prineamą ir nemokamą vienu metų trukmės ikimokyklinį ugdymą. Komitetas aiškina, kad teisė į švietimą ankstyvojoje vaikystėje prasideda gimimo metu ir yra glaudžiai susijusi su mažų vaikų teise vystytis (6 straipsnio 2 dalis). Švietimo ir vystymosi sąsaja yra išsamiai išnagrinėta 29 straipsnio 1 dalyje, kurioje numatyta, kad „valstybės dalyvės susitaria, kad vaiko lavinimo tikslas turi būti (a) kuo visapusiškiau ugdyti vaiko asmenybę, talentą ir protinius bei fizinius sugebėjimus“. Bendrasis komentaras Nr. 1 dėl švietimo tikslų paaiškina, kad tikslas yra „suteikti teises vaikams, ugdant jo (jos) įgūdžius, mokymosi ir kitus gebėjimus, žmogiškąjį orumą, savigarbą ir pasitikėjimą savimi“, o visa tai pasiekti būtina į vaikus orientuotais, vaikams palankiais būdais, kurie atspindi vaiko teises ir prigimtinių orumą (2 paragrafas). Valstybėms dalyvėms primenama, kad vaikų teisė į švietimą apima visus vaikus, o mergaitės turėtų gauti galimybes dalyvauti švietimo sistemoje be jokios diskriminacijos. (2 str.).

29. **Tėvų ir visuomenės atsakomybės dėl ankstyvojo ugdymo.** Principas, kad tėvai (ir kiti pagrindiniai globėjai) yra pirmieji vaikų ugdytojai, yra įtvirtintas ir remiamas Konvencijoje, pabrėžiant pagarbą tėvų pareigoms (IV skyrius). Tikimasi, kad jie suteiks tinkamą pakreipimą ir vadovavimą mažiems vaikams, kad šie galėtų pasinaudoti savo teisėmis, taip pat sukurs patikimų ir nuoširdžių santykių, kurie remiasi pagarba ir supratimu, aplinką (5 str.). Komitetas kviečia valstybės dalyves šiuo principu remtis kaip pradžios tašką ankstyvojo ugdymo planavimo procese dviem aspektais:

- (a) tėvams teikdamos tinkamą pagalbą, reikalingą tinkamam vaikų auklėjimui (18 straipsnio 2 dalis), valstybės dalyvės turėtų imtis visų reikiamų priemonių, kad padėtų tėvams suprasti savo vaidmenį ankstyvojo ugdymo procese, skatintų vaikų auginimo praktikas, kuriuos yra orientuotos į vaikus, remtų pagarbą vaikų orumui ir užtikrintų galimybes ugdyti supratimą, savigarbą ir pasitikėjimą savimi;
- (b) planuodamos ankstyvosios vaikystės politikas, valstybės dalyvės visada turėtų kurti programas, kurios papildytų tėvų vaidmenį ir būtų parengtos, kiek tai įmanoma, bendradarbiaujant su tėvais, įskaitant aktyvią kooperaciją tarp tėvų, specialistų ir kitų asmenų, siekiant „kuo visapusiškiau ugdyti vaiko asmenybę, talentą ir protinius bei fizinius sugebėjimus“ (29 straipsnio 1 dalies a punktas).

30. Komitetas kviečia valstybes dalyves užtikrinti, kad visi maži vaikai įgytų išsilavinimą plačiąja prasme (kaip nurodyta 28 paragrafe), kuris pripažįsta pagrindinį tėvų, šeimos ir artimųjų bei bendruomenės, o taip pat organizuotų ankstyvojo ugdymo programų, kurias teikia valstybė, bendruomenė arba pilietinės visuomenės institucijos, indėlį. Tyrimų duomenys įrodo kokybiškų švietimo programų potencialą daryti teigiamą poveikį mažų vaikų perėjimo į pradinę mokyklą procesui, jų mokymosi pažangai ir ilgalaikiam socialiniam prisitaikymui. Daugumoje šalių ir regionų visapusiškas ankstyvasis ugdymas prasideda, kai vaikui sueina 4-eri metai amžiaus, o kai kuriuose šalyse jis yra integruotas į dirbančių tėvų vaikų priežiūros paslaugas. Pažymima, kad padalijimas tarp „priežiūros“ ir „švietimo“ paslaugų ne visada atitinka vaiko interesus, todėl kartais naudojama sąvoka „Educare“, kuri reiškia ir priežiūros, ir švietimo paslaugas ir akcentuoja perėjimą prie integruotų paslaugų, taip pat sustiprina poreikį pripažinti, kad būtinas koordinuotas, holistinis, daugiasektorinis požiūris į ankstyvąją vaikystę.
31. **Bendruomeninės programos.** Komitetas rekomenduoja valstybėms dalyvėms remti ankstyvojo ugdymo programas, įskaitant ikimokyklines programas namuose ir bendruomenėse, kuriuose pagrindinis dėmesys skiriamas tėvų (ir pagrindinių globėjų) įgalinimui ir ugdymui. Valstybės dalyvės privalo atlikti pagrindinį vaidmenį, numatydamos teisinę sistemą, susijusią su kokybiškų, tinkamai finansuojamų paslaugų teikimu, ir užtikrindamos, kad standartai būtų pritaikomi, atsižvelgiant į tam tikros grupės ir individualias aplinkybes ir tam tikrų amžiaus grupių (nuo kūdikystės iki perėjimo į mokyklą) vystymosi prioritetus. Jos yra raginamos kurti aukštos kokybės, vystymosi atžvilgiu tinkamas ir kultūriškai svarbias programas kartu su vietos bendruomenėmis, o ne primesti standartizuotą požiūrį į ankstyvąją priežiūrą ir ugdymą. Komitetas taip pat rekomenduoja valstybėms dalyvėms skirti didesnę dėmesį ir aktyviai remti teisėmis pagrįstą požiūrį į ankstyvosios vaikystės programas, įskaitant su perėjimu į pradinę mokyklą susijusias iniciatyvas, kurios užtikrina tęstinumą ir progresavimą, siekiant stiprinti vaikų pasitikėjimą, bendravimo įgūdžius ir entuziazmą mokytis, skatinant aktyvų jų dalyvavimą, be viso kito, planavimo veikloje.
32. **Privatus sektorius kaip paslaugų teikėjas.** Komitetas, atkreipdamas dėmesį į savo rekomendacijas, priimtas 2002 m. organizuotos bendrųjų diskusijų dėl privataus sektoriaus kaip paslaugų teikėjo ir vaidmens, įgyvendinant vaikų teises (žr. CRC/C/121, 630 653 paragrafus) dienos metu, rekomenduoja valstybėms dalyvėms remti nevyriausybinių sektorių veiklą kaip programų įgyvendinimo kanalą. Komitetas taip pat kviečia visus nevalstybinius paslaugų teikėjus (pelno ir ne pelno siekiančius) gerbti Konvencijos principus ir nuostatas ir primena valstybėms dalyvėms apie pagrindinį įsipareigojimą užtikrinti jos įgyvendinimą. Ankstyvosios vaikystės srities specialistai valstybiniame ir nevalstybiniame sektoriuose turėtų būti tinkamai parengti, dalyvauti tęstiniuose mokymuose ir gauti tinkamą atlygį. Šiame kontekste valstybės dalyvės atsako už su ankstyvuojū vystymusi susijusių paslaugų teikimą. Pilietinės visuomenės vaidmuo turėtų papildyti, o ne pakeisti valstybės vaidmenį. Komitetas primena valstybėms dalyvėms, kad kai nevalstybiniai paslaugų teikėjai atlieka pagrindinį vaidmenį, jos privalo stebėti ir reguliuoti paslaugų kokybę, siekdamas užtikrinti vaiko teisių apsaugą ir interesus.
33. **Švietimas žmogaus teisių srityje ankstyvojoje vaikystėje.** Atsižvelgdamas į 29 straipsnį ir bendrąjį komentarą Nr. 1 (2001), Komitetas taip pat rekomenduoja

valstybėms dalyvėms įtraukti žmogaus teisių klausimą į ankstyvojo ugdymo programą. Toks ugdymas turėtų būti dalyvaujamojo pobūdžio ir suteikti vaikams teises ir praktines galimybes naudotis savo teisėmis ir pareigomis, atsižvelgiant į jų interesus, problemas ir didėjančius gebėjimus. Mažų vaikų švietimas apie žmogaus teises turėtų būti įtvirtintas kasdieniniuose klausimuose namuose, vaikų priežiūros centruose, ankstyvoje ugdymo programose ir kitose bendruomeninėse aplinkose, su kuriomis vaikai gali tapatintis.

34. **Teisė į poilsį, laisvalaikį ir žaidimą.** Komitetas pažymi, kad valstybės dalyvės ir kiti skiria nepakankamai dėmesio Konvencijos 31 straipsnio nuostatų įgyvendinimui, kuris garantuoja „vaiko teisę į poilsį ir laisvalaikį, teisę dalyvauti žaidynėse ir jo amžių atitinkančiuose pramoginiuose renginiuose, laisvai dalyvauti kultūriniame gyvenime ir kurti meno kūrinis“. Žaidimas yra vienas iš išskirtinių ankstyvosios vaikystės aspektų. Žaisdami vieni ar kartu su kitais, vaikai gali naudotis ir išmėginti savo gebėjimus. Kūrybingo žaidimo ir tiriamojo mokymosi vertė ankstyvojo ugdymo procese yra plačiai pripažinta. Tačiau dažnai galimybių mažiems vaikams susitikti, žaisti ir bendrauti į vaikus orientuotoje, saugioje, palaikančioje, stimuliuojančioje aplinkoje be streso stoka trukdo įgyvendinti teisę į poilsį, laisvalaikį ir žaidimą. Daugelyje miestų aplinkų, kur būsto, komercinių centrų ir transporto sistemų dizainas ir tankumas kartu su triukšmu, tarša ir kitais pavojais sukuria pavojingą aplinką mažiems vaikams, susidaro ypač didelis pavojus vaikų teisei pasinaudoti vietomis žaidimams. Namų ruošos darbai (ypač mergaitėms) arba konkurencinga mokymosi aplinka gali kliudyti vaikams pasinaudoti teise į žaidimą. Todėl Komitetas kviečia valstybes dalyves, nevyriausybinės organizacijas ir privačius veikėjus identifikuoti ir pašalinti galimas kliūtis mažiausiems vaikams pasinaudoti šiomis teisėmis, įskaitant kaip skurdo mažinimo strategijų dalį. Planuojant miestus ir laisvalaikio bei žaidimo galimybes, būtina organizuoti atitinkamas konsultacijas ir atsižvelgti į vaikų teisę išreikšti savo pažiūras (12 str.). Šiais atžvilgiais valstybės dalyvės raginamos skirti didesnę dėmesį ir paskirti reikiamus išteklius (žmogiškuosius ir finansinius) teisei į poilsį, laisvalaikį ir žaidimą įgyvendinti.
35. **Modernios ryšių technologijos ir ankstyvoji vaikystė.** 17 straipsnis pripažįsta ir tradicinės spausdintinės žiniasklaidos, ir moderniomis ryšių technologijomis paremtų masinės informacijos priemonių potencialą teigiamai prisidėti prie vaikų teisių įgyvendinimo. Ankstyvoji vaikystė yra speciali rinka leidėjams ir žiniasklaidos gamintojams, kurie raginami platinėti mažų vaikų gebėjimus ir interesus atitinkančią, jų gerovei socialiniu ir ugdymo požiūriu naudingą medžiagą, atspindinčią nacionalinius ir regioninius vaikų aplinkybių, kultūros ir kalbos skirtumus. Būtina skirti ypatingą dėmesį mažumų grupių galimybei pasinaudoti masinės informacijos priemonėmis, kurios skatina pripažinimą ir socialinę integraciją. 17 straipsnio e punktas taip pat numato valstybių dalyvių vaidmenį, siekiant užtikrinti, kad vaikai būtų apsaugoti nuo netinkamos ir galimai žalingos medžiagos. Didelį susirūpinimą kelia sparčiai didėjanti modernių technologijų, įskaitant internetinę žiniasklaidą, įvairovė ir jų prieinamumas. Mažiems vaikams gresia didelis pavojus, jeigu jie susiduria su netinkama ar įžeidžiančia medžiaga. Valstybės dalyvės raginamos reguliuoti žiniasklaidos gamybą ir jos pateikimą taip, kad apsaugotų vaikus, taip pat padėtų tėvams / globėjams vykdyti vaikų auginimo pareigas šiuo atžvilgiu (18 str.).

VI. MAŽI VAIKAI, KURIEMS REIKIA YPATINGOS APSAUGOS

36. **Mažų vaikų pažeidžiamumas dėl pavojų.** Šiame bendrajame komentare Komitetas pažymi, kad daug mažų vaikų auga sudėtingomis aplinkybėmis, kurios dažnai pažeidžia jų teises. Maži vaikai yra ypač pažeidžiami dėl žalos, kurią sukelia nepatikimi, nepastovūs santykiai su tėvais ir globėjais, taip pat gyvenimas didelio skurdo ir neprieklausios sąlygomis, konfliktų ir smurto aplinkoje, vaikų kaip pabėgėlių perkėlimas iš namų arba kitos nepalankios jų gerovei kenkiančios padėtys. Mažų vaikų galimybės suvokti nepalankią padėtį ar atsispirti jų sveikatai, fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam ar socialiniam vystymuisi žalingam poveikiui yra mažesnės. Jie susiduria su ypač dideliu pavojumi, kai tėvai ar kiti globėjai negali tinkamai jų apsaugoti dėl ligos ar mirties arba dėl šeimų ir bendruomenių sutrikdymo. Kad ir kokios būtų sudėtingos aplinkybės, mažiems vaikams būtinas ypatingas dėmesys dėl sparčių vystymosi pokyčių, jie yra labiau pažeidžiami dėl ligų, traumų ir iškreipto ar sutrikdyto vystymosi ir yra santykinai bejėgiai išvengti ar atsispirti sunkumams ir priklauso nuo kitų asmenų, kurie juos apsaugotų ir skatintų interesus. Tolesniuose paragrafuose Komitetas atkreipia valstybių dalyvių dėmesį į pagrindines Konvencijoje nurodytas sudėtingas aplinkybes, kurios turi akivaizdų poveikį teisėms ankstyvojoje vaikystėje. Šis sąrašas nėra baigtinis, o vaikai bet kuriuo atveju gali susidurti su įvairiais pavojais. Apskritai valstybių dalyvių tikslas turėtų būti užtikrinti, kad bet kokiomis aplinkybėmis vaikas būtų tinkamai apsaugotas ir galėtų įgyvendinti savo teises:

- (a) *prievarta ir nepriežiūra (19 str.)*. Maži vaikai dažnai tampa nepriežiūros, blogo elgesio ir prievartos, taip pat fizinio ir psichinio smurto aukomis. Labai dažnai prievarta vyksta šeimose, o tai gali turėti ypač žalingą poveikį. Maži vaikai turi mažiausiai galimybių išvengti ar atsispirti, taip pat suprasti, kas vyksta ir prašyti, kad kiti juos apsaugotų. Yra įtakingam įrodymų, kad dėl nepriežiūros ar prievartos patirta trauma turi neigiamą poveikį vystymuisi (įskaitant labai mažiems vaikams) ir įvertinamą poveikį smegenų vystymosi procesams. Atsižvelgdamos į prievartos ir nepriežiūros ankstyvojoje vaikystėje paplitimą ir įrodymus, kad tokie veiksmai turi ilgalaikių pasekmių, valstybės dalyvės privalo imtis visų reikiamų priemonių apsaugoti pavojų patiriančius mažus vaikus ir smurto aukas, imdamosi teigiamų veiksmų, kad paremtų jų atsigavimą po traumos, ir tuo pačiu metu, vengdamos stigmatizacijos dėl patirtų pažeidimų;
- (b) *šeimų neturintys vaikai (20 ir 21 str.)*. Vaikų teisė vystytis susiduria su dideliu pavojumi, kai vaikai tampa našlaičiais, būna apleisti, netekę šeimos globos ar kenčia dėl sužlugusių ilgalaikių santykių ar atskyrimo (pvz., dėl stichinių nelaimių ar kitų nepaprastųjų padėčių, epidemijų, tokių kaip ŽIV / AIDS, tėvų įkalinimo, ginkluotų konfliktų, karų ir priverstinės migracijos). Tokios nepalankios padėtys turi skirtingą poveikį vaikais, priklausomai nuo asmenino atsparumo, amžiaus ir kitų aplinkybių, taip pat galimybių pasinaudoti platesniais paramos ir alternatyvios globos šaltiniais. Tyrimų duomenys rodo, kad prastos kokybės institucinė globa neskatina sveiko fizinio ir psichologinio vystymosi ir gali turėti sunkių neigiamų pasekmių ilgalaikiam socialiam prisitaikymui, ypač jaunesniems nei 3-ų metų amžiaus vaikams, taip pat ir jaunesniems nei 5-ų metų amžiaus vaikams. Tikėtina, kad kai alternatyvi globa yra būtina, apgyvendinimas šeimoje ar globa šeimos

aplinkoje turės teigiamą poveikį mažiems vaikams. Valstybės dalyvės raginamos investuoti ir remti alternatyvios globos formas, kurios gali užtikrinti saugumą, globos tęstinumą ir meilę, taip pat galimybę mažiems vaikams formuoti ilgalaikį prisirišimą, kuris remiasi abipusiu pasitikėjimu ir pagarba, pavyzdžiui, globa šeimos aplinkoje, įvaikinimas ir išplėstinės šeimos narių parama. Įvaikinimo atveju, užtikrinama, kad vaiko interesai būtų ne tik svarbiausi (3 str.), bet taip pat, „kad pirmiausia būtų atsižvelgiama į vaiko interesus“ (21 str.), sistemingai atsižvelgiant ir gerbiant visas susijusias vaiko teises ir valstybių dalyvių įsipareigojimus, numatytus Konvencijoje ir dar kartą paminėtus šiame bendrajame komentare;

- (c) *pabėgėliai (22 str.)*. Labiausiai tikėtina, kad maži vaikai pabėgėliai bus sutrikę dėl to, kad prarado tai, kas buvo pažįstama kasdieninėje aplinkoje ir santykiuose. Jie ir jų tėvai turi vienodą teisę pasinaudoti sveikatos priežiūros, švietimo ir kitomis paslaugomis. Nelydimi arba nuo šeimų atskirti vaikai susiduria su ypač dideliu pavojumi. Savo bendrajame komentare Nr. 6 (2005) dėl nelydimų ir atskirtų vaikų, esančių ne savo kilmės šalyje, Komitetas siūlo išsamias rekomendacijas dėl tokių vaikų globos ir apsaugos;
- (d) *neįgalūs vaikai (23 str.)*. Ankstyvoji vaikystė – tai laikotarpis, kurio metu dažniausiai būna nustatoma negalia ir pripažįstamas poveikis vaikų gerovei ir vystymuisi. Maži vaikai neturėtų būti institucionalizuojami vien tik dėl negalios. Vienodų galimybių visiškai dalyvauti švietimo sistemoje ir bendruomenės gyvenime užtikrinimas, taip pat kliūčių, kurios trukdo įgyvendinti jų teises, pašalinimas, yra prioritetas. Maži neįgalūs vaikai turi teisę gauti specialisto pagalbą, įskaitant tėvų (ar kitų globėjų) paramą. Elgesys su neįgaliais vaikais visada turėtų užtikrinti jų orumą, taip pat skatinti pasitikėjimą savimi (taip pat žr. 1997 m. Komiteto organizuotos bendrųjų diskusijų dėl neįgalių vaikų teisių dienos rekomendacijas, pateiktas dokumente CRC/C/66.);
- (e) *pavojingas darbas (32 str.)*. Kai kuriose šalyse ir regionuose vaikai yra socializuojami dirbti nuo ankstyvo amžiaus, taip pat užsiimti veikla, kurie gali būti pavojinga, išnaudojamo pobūdžio ir kenkti jų sveikatai, ugdymui ir ilgalaikėms perspektyvoms. Pavyzdžiui, maži vaikai gali būti verčiami dirbti namų ruošos darbus, žemės ūkio darbus arba padėti tėvams ar broliams ir seserims užsiimti pavojinga veikla. Net labai maži vaikai gali būti pažeidžiami dėl ekonominio išnaudojimo, pvz., naudojami ar samdomi elgetauti. Mažų vaikų išnaudojimas pramogų pramonėje, įskaitant televiziją, kiną, reklamą ir kitas šiuolaikines žiniasklaidos priemones, taip pat verčia sunerimti. Valstybėms dalyvėms tenka ypatinga atsakomybė dėl kraštutinių pavojingo vaikų darbo formų, identifikuotų TDO konvencijoje Nr. 182 (1999) dėl blogiausių vaikų darbo formų;
- (f) *piktnaudžiavimas priklausomybę sukeliančiomis medžiagomis (33 str.)*. Nors labai maži vaikai retai piktnaudžiauja priklausomybę sukeliančiomis medžiagomis, jiems gali reikėti specialios sveikatos priežiūros, jeigu jie gimsta alkoholikėms ar narkomanėms motinoms, taip pat apsaugos, jeigu šeimos nariai smurtauja ir vaikai susiduria su pavojumi dėl narkotikų. Jie taip pat gali kentėti dėl neigiamų alkoholiu ar narkotikais piktnaudžiaujančios šeimos gyvenimo sąlygų ir priežiūros kokybės pasekmių, taip pat kyla grėsmė, kad jie pradės anksti piktnaudžiauti priklausomybę sukeliančiomis medžiagomis;

- (g) *seksualinė prievarta ir išnaudojimas (34 str.)*. Maži vaikai, ypač mergaitės, yra pažeidžiami dėl ankstyvos seksualinės prievartos ir išnaudojimo šeimoje ir už jos ribų. Sunkiomis sąlygomis gyvenantys maži vaikai susiduria su ypač dideliu pavojumi, pavyzdžiui, mergaitės gali būti įdarbinamos kaip namų ūkio darbininkės. Maži vaikai taip pat gali tapti pornografijos gamintojų aukomis (ši tema aptarta 2002 m. Vaiko teisių konvencijos fakultatyviniame protokole dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos);
- (h) *vaikų pardavimas, prekyba ir grobimas (35 str.)*. Komitetas dažnai reikė susirūpinimą dėl įrodymų apie apleistų ir atskirtų vaikų pardavimą ir prekybą įvairiais tikslais. Kalbant apie jaunesnio amžiaus vaikų grupes, tokie tikslai gali būti susiję su įvaikinimu, ypač (bet ne tik), kai įsivaikinti nori užsieniečiai. Fakultatyvinis protokolas dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos, taip pat ir 1993 m. Hagos konvencija dėl vaikų apsaugos ir bendradarbiavimo tarptautinio įvaikinimo srityje pateikia sistemą ir mechanizmus, skirtus užkirsti kelią piktnaudžiavimui šioje srityje, o Komitetas nuolat primygtinai ragina valstybes dalyves, kurios pripažįsta ir (arba) sudaro galimybę įsivaikinti, ratifikuoti arba prištarti šiai sutarčiai. Visuotinė gimimo registracija ir tarptautinis bendradarbiavimas gali padėti kovoti su tokiais teisių pažeidimais;
- (i) *nuo normų nukrypstantis elgesys ir įstatymų pažeidimas (40 str.)*. Maži vaikai (jaunesni nei 8-ių metų amžiaus; žr. 4 paragrafą) jokiais aplinkybėmis negali būti įtraukti į baudžiamosios atsakomybės amžiaus apibrėžimus. Mažiems vaikams, kurie blogai elgiasi arba pažeidžia įstatymus, reikia užjaučiančios pagalbos ir supratingumo, siekiant padidinti jų gebėjimus, susijusius su asmenine kontrole, socialine empatija ir konfliktų sprendimu. Valstybės dalyvės turėtų užtikrinti, kad tėvai / globėjai sulauktų tinkamos paramos ir būtų mokomi vykdyti savo pareigas (18 str.), o vaikai turėtų galimybę dalyvauti kokybiško ankstyvojo ugdymo ir globos procese, taip pat (jei reikia) konsultuotis su specialistais / gydytis.
37. Šiomis aplinkybėmis ir kitų išnaudojimo formų atveju (36 str.), Komitetas ragina valstybes dalyves integruoti konkrečias mažų vaikų situacijas į teisės aktus, politikas ir intervencijas, siekiant skatinti fizinį ir psichologinį atsigavimą ir socialinę reintegraciją aplinkoje, kuri remia orumą ir savigarbą (39 str.).

VII. GEBĖJIMŲ UGDYMAS ANKSTYVOJOJE VAIKYSTĖJE

38. **Išteklių paskirstymas ankstyvojoje vaikystėje.** Siekiant užtikrinti visišką vaikų teisių įgyvendinimą šiuo labai svarbiu jų gyvenimo etapu (ir atsižvelgiant į ankstyvosios vaikystės patirčių poveikį ilgalaikėms perspektyvoms), valstybės dalyvės raginamos priimti visapusiškus, strateginius ir terminus turinčius planus ankstyvajai vaikystei pagal teisėmis pagrįstą sistemą. Todėl būtina padidinti žmogiškuosius ir finansinius išteklius, skiriamus su ankstyvąja vaikyste susijusioms paslaugoms ir programoms (4 str.). Komitetas pripažįsta, kad valstybės dalyvės, įgyvendindamos vaiko teises ankstyvojoje vaikystėje, tai daro iš labai skirtingų pradžios taškų, atsižvelgiant į egzistuojančią ankstyvosios vaikystės politikos ir paslaugų ir profesinio

mokymo infrastruktūrą, taip pat į turimus išteklius ankstyvajai vaikystei. Komitetas taip pat pripažįsta, kad valstybės dalyvės, įgyvendindamos teises vaikystėje, gali susidurti su konkuruojančiais prioritetais, pavyzdžiui, šalyse, kuriose vis dar nėra visuotinės sveikatos priežiūros ir pradinio ugdymo. Vis dėlto svarbu, kad valstybės pakankamai investuotų į paslaugas ir infrastruktūrą ir skirtų bendrųjų išteklių ankstyvajai vaikystei dėl daugelio šiame bendrajame komentare išdėstytų priežasčių. Todėl valstybės dalyvės yra raginamos sukurti stiprias ir teisingas partnerystes tarp vyriausybės, viešųjų paslaugų, nevyriausybinų organizacijų, privataus sektoriaus ir šeimų, siekiant finansuoti visapusiškas paslaugas ir remti mažų vaikų teises. Galiausiai Komitetas pabrėžia, kad paslaugų decentralizavimo atveju, maži vaikai neturėtų būti nuskriausti.

39. **Duomenų rinkimas ir valdymas.** Komitetas dar kartą pabrėžia visapusiškų, naujausių kokybinių ir kiekybinių duomenų svarbą visiems ankstyvosios vaikystės aspektams, siekiant kurti, stebėti ir analizuoti pasiektą pažangą ir vertinti politikų poveikį. Komitetas supranta, kad dauguma valstybių dalyvių neturi tinkamų nacionalinių duomenų apie ankstyvąją vaikystę, susijusių su daugeliu Konvencijoje minimų sričių, rinkimo sistemų, taip pat pripažįsta, kad speciali išskaidyta informacija apie vaikus ankstyvaisiais metais nėra lengvai prieinama. Komitetas ragina visas valstybes dalyves sukurti duomenų rinkimo ir rodiklių sistemą, kuri atitiktų Konvenciją, o duomenys būtų išskaidyti pagal lytį, amžių, šeimos struktūrą, gyvenamąją vietą (mietas ir kaimas) ir kitas atitinkamas kategorijas. Ši sistema turėtų apimti visus jaunesnius nei 18-os metų amžiaus vaikus ir didelį dėmesį skirti ankstyvajai vaikystei, ypač pažeidžiamoms grupėms priklausantiems vaikams.
40. **Gebėjimų ugdymas ankstyvosios vaikystės tyrimų srityje** Komitetas jau anksčiau yra pažymėjęs, kad buvo atlikti išsamūs tyrimai apie visus vaikų sveikatos, augimo, kognityvinio, socialinio ir kultūrinio vystymosi aspektus, taip pat apie teigiamų ir neigiamų veiksnių įtaką jų gerovei ir galimą ankstyvosios globos ir ugdymo programų poveikį. Atliekama vis daugiau tyrimų apie ankstyvąją vaikystę, kurie remiasi žmogaus teisių perspektyva, ypač apie tai, kaip galima užtikrinti pagarbą vaikų dalyvavimo teisėms, įskaitant jiems dalyvaujant tyrimų procese. Tyrimų duomenimis apie ankstyvąją vaikystę paremta teorija ir įrodymai gali būti labai naudingi, formuojant politikas ir praktikas, taip pat stebint ir vertinant iniciatyvas ir visų už mažų vaikų gerovę atsakingų asmenų ugdymą ir mokymą. Tačiau Komitetas taip pat atkreipia dėmesį į dabartinių tyrimų apribojimus, susijusius su per dideliu dėmesiu ankstyvajai vaikystei ribotuose kontekstuose ir pasaulio regionuose. Komitetas ragina valstybes dalyves sukurti nacionalinius ir vietos gebėjimus, susijusius su ankstyvosios vaikystės tyrimais, ypač atliekamais, remiantis žmogaus teisių perspektyva, kaip ankstyvosios vaikystės planavimo proceso dalį.
41. **Mokymas apie teises ankstyvojoje vaikystėje.** Žinios ir patirtis ankstyvosios vaikystės srityje nėra pastovios ir ilgainiui keičiasi. Tai vyksta dėl įvairių socialinių tendencijų, kurios daro poveikį mažų vaikų, jų tėvų ir kitų globėjų gyvenimui, besikeičiančių mažų vaikų globos ir ugdymo politikos ir prioritetų, naujovių vaikų priežiūros srityje, mokymo programų ir pedagogikos metodų, taip pat naujų tyrimų duomenų. Visi už vaiką atsakingi asmenys, įgyvendindami vaiko teises ankstyvojoje vaikystėje, kaip ir patys vaikai, įgydami supratimą apie savo vaidmenį šeimose, mokyklose ir bendruomenėse, susiduria su sunkumais. Valstybės dalyvės raginamos organizuoti

sisteminę mokymą apie vaiko teises vaikams ir jų tėvams, taip pat visiems su vaikais dirbantiems specialistams, ypač parlamento nariams, teisėjams, teismo pareigūnams, advokatams, teisėsaugos pareigūnams, valstybės tarnautojams, vaikų institucijose ir sulaikymo įstaigose dirbantiems darbuotojams, mokytojams, sveikatos sistemos darbuotojams, socialiniams darbuotojams ir vietos lyderiams. Be to, Komitetas ragina valstybes dalyves organizuoti informuotumo kampanijas plačiai visuomenei.

42. **Tarptautinė pagalba.** Pripažindamas išteklių apribojimus, kurie turi įtakos daugeliui valstybių dalyvių, siekiančių įgyvendinti šiame bendrajame komentare numatytas visapusiškas nuostatas, Komitetas rekomenduoja institucijoms donorėms, įskaitant Pasaulio banką, kitus Jungtinių Tautų organus ir dvišalius donorus, skirti finansinę ir techninę paramą ankstyvosios vaikystės plėtros programoms. Be to, parama tarptautinę pagalbą gaunančioms šalims darnios plėtros procese turėtų būti jų pagrindinis tikslas. Veiksmingas tarptautinis bendradarbiavimas taip pat gali sustiprinti ankstyvosios vaikystės gebėjimų ugdymą politikos formavimo, programų kūrimo, mokslinių tyrimų ir profesinio mokymo srityse.
43. **Žvelgiant į ateitį.** Komitetas ragina visas valstybes dalyves, tarpvyriausybines organizacijas, nevyriausybines organizacijas, akademinės įstaigas, profesines grupes ir vietos bendruomenes toliau remti nepriklausomų vaikų teisių institucijų steigimą ir skatinti tęstinį, aukšto lygio dialogą politikos klausimais ir mokslinius tyrimus apie ypatingą ankstyvosios vaikystės kokybės svarbą, įskaitant diskusijas tarptautiniu, nacionaliniu, regioniniu ir vietos lygiu.

